

Лазар Турањанин
дипломирани историчар
независни истраживач
Београд, Република Србија
laxon94@gmail.com

Прегледни научни рад
Research paper
DOI: 10.5281/zenodo.6401484
примљено / received: 12.11.2021.
прихваћено / accepted: 28.01.2022.

Монашко-витешки ред Светог Лазара од оснивања до 1291. године

Апстракт: Рад се бави монашко-витешким редом Светог Лазара од његовог оснивања до пада последње крсташке тврђаве у Светој земљи, Акре, под власт муслимана 1291. године. Ред св. Лазара настао је отприлике у исто време кад и ред св. Јована и до 1120. године имали су заједничког Великог мајстора. Лазаревци су били посебни по томе што су се старали о оболелима од лепре, и отворили су неколико лепрозаријума у Светој земљи. Слично другим монашко-витешким редовима, и лазаревци су имали своје војне одреде, али, карактеристично за тај ред, њих су сачињавали лепрозни витезови. Ред је временом ширио своје поседе и деловање како на Леванту, тако и у Западној Европи. Саладинов напад на крсташке државе погодио је и лазаревце, па они временом затварају своје лепрозаријуме. Седиште реда је средином XIII века пребачено у Боањи, у Француској, а 1291. учествовали су у неуспешној одбрани Акре. Ред постоји и данас и бави се хуманитарним радом.

Кључне речи: крсташки ратови, монаси-витезови, лазаревци, Света земља, лепра, лепрозаријум

Увод - Света земља и витешки редови

Питање крсташких ратова, католичких држава на Леванту, чак и монашко-витешких редова, добро је познато и истражено.¹ Међутим, ред св.

¹ Навешћемо само нека од дела: Hans Eberhard Mayer, *The Crusades*, (Oxford: Oxford University Press, 1996); *The Oxford History of the Crusades*, ed. Jonathan Riley-Smith, (New York: Oxford University Press, 1999); *Literature of the Crusades*. eds. Simon Thomas Parsons, Linda M. Paterson, (Rochester, NY: Boydell & Brewer, 2018); Nikolas Jaspert, *The Crusades*, (New York:

Лазара до сада није био обрађиван у домаћој историографији.² Овим чланком желимо да дамо скроман допринос бољем познавању овог реда.

Главна последица Првог крсташког рата је свакако стварање крсташких држава у Сирији и Палестини. Одржавање тих држава у животу изискивало је велике војне снаге, што је превазилазило могућности крсташа на истоку. Зато је постојала потреба за сталним војним посадама, које би патролирале државом и браниле је од пљачкашких упада, као и чувале и одржавале тврђаве у земљи. Решење овог горућег проблема нађено је на два начина. Прво и привремено решење били су крсташа који су на одређено време долазили и борили се против неверника, појачавајући војну снагу краљевства. Онда су, када процене да су окајали своје грехе и поклонили се у Јерусалиму, одлазили назад на запад. Друго и дуготрајније решење било је формирање монашко-витешких редова, посебних војних формација које би одржавале мир у крсташким државама.³

Два најпознатија и најутицајнија реда у светој земљи били су темплари и хоспиталци. За време краља Балдуина I у краљевини Јерусалим, Хуго од Пајена, са још осам пратилаца заклео се обичном каноничком заклетвом. Они су преузели на себе патролирање путевима по краљевини и штитили ходочаснике. Седиште им је било у Соломоновом храму, по чему су добили име

Routledge, 2006); Paul E. Chevedden, "The Islamic View and the Christian View of the Crusades: A New Synthesis", *History* 93 (2008): 181-200; Norman Housley, *Contesting the Crusades*, (Malden MA: Oxford, Carlton: Blackwell Publishing, 2006); Conor Kostick, *The Social Structure of the First Crusade*, (Leiden/Boston: Brill, 2008). На српском језику читаоцима су доступна дела: Јадран Ферлуга, *Крсташки походи*, (Београд: Завод за издавање уџбеника Социјалистичке Републике Србије, 1966); Рене Грусе, *Крсташка епопеја*, (Сремски Карловци–Нови Сад: Издавачка књижевница Зорана Стојановића, 2004); Amin Maluf, *Krstaški ratovi u očima Arapa*, prev. Vesna Sakeljić (Beograd: Laguna, 2006); Piter Frankopan, *Prvi krstaški rat: zov Istoka*, prev. Nenad Dropulić (Beograd: Laguna, 2020).

² Лазаревци ни у иностраној историографији нису привлачили превелику пажњу, ретке су монографије попут: Charles Savona–Ventura, *The Hospitaller Order of Saint Lazarus*, (Malta: Association for the Study of Maltese Medical History, 2005) или David Marcombe, *Leper Knights, The Order of St Lazarus of Jerusalem in England, c. 1150–1544*, (Woodbridge: Boydell Press, 2004) који се усредсредило на деловање лазареваца у Енлеској.

³ Грусе, *Крсташка епопеја*, 124; Сидни Пеинтер, *Историја средњег века (284-1500)*, (Београд: Слио-Глас српски, 1997), 243.

храмовници или темплари.⁴ Правила живота витезова темплара саставио је Бернар из Клервоа у свом делу *Похвала новом витештву*.⁵

Поред темплара, у Јерусалиму основан је још један велики ред. Због седишта у болници Светог Јована, понели су име хоспиталци или јовановци. Болница је постојала на том месту и пре крсташких ратова, основали су је трговци из Амалфија, а била је под управом бенедиктинских монаха. По угледу на темпларе, преузели су на себе и војну улогу и чак превазишли темпларе по броју витезова које су могли да изведу на бојиште на свом врхунцу.⁶

Пре него што се позабавимо лепрозним витезовима Лазаревог реда, морамо се позабавити и болешћу од које је већина њих боловала.

Лепра

Лепра или губа, тј. Хансенова болест је хронична инфективна болест која обухвата периферне нерве коже и слузокожа. Узрок болести је микробактерија лепре и једна је од првих микроорганизама откривених у историји медицине. Човек и армадило су природни домаћини овог бацила, а ређе се може наћи и код супхуманих примата, или у земљи.⁷ Хансенова болест изазива и промене на телу: задебљања на кожи, промена боје коже, опадање обрва и трепавица, раван нос услед пропадања хрскавице, скраћивање и деформација прстију, деформација зглобова.⁸ С обзиром да је губа изазивала промене у изгледу, не

⁴ О темпларима в. Malcolm Barber, Keith Bate, *The Templars: selected sources*, (Manchester: Manchester University Press), 2007; Terence Wise, Richard Scollins, *Knights of Christ*, (Osprey publishing: London, 1992), 9; Judith Mary Upton-Ward, *The Rule of the Templars: The French Text of the Rule of the Order of the Knights Templar*, (Ipswich: Boydell Press, 1992).

⁵ St. Bernard of Clairvaux, *In Praise of the New Knighthood*, trans. M. Conrad Greenia (Liturgical Press: Collegeville, MN, 2000).

⁶ О њима в. Wise, Scollins, *Knights of Christ*, 9; Helen J. Nicholson, *The Knights Hospitaller*, (Woodbridge: Boydell Press, 2001); Jonathan Riley-Smith, *Hospitallers: The History of the Order of St John*, (Hambledon: Hambledon Press, 1999).

⁷ "Infekcije kože, mekih tkiva i mišića", u: *Infektivne bolesti, Udžbenik za studente medicine*, ur. Eleonora Gvozdrenović (Beograd: Medicinski fakultet, 2004), 208.

⁸ <https://www.cdc.gov/leprosy/symptoms/index.html> (приступљено 20. 2. 2022).

чуди што су губавци често били одстрањивани из друштва, чак и у савременом добу.⁹

Болест је ендемска у Азији, Африци, Латинској Америци и острвима Пацифика. Јавља се у местима која су пренасељена, сиромашна, као резултат лоше исхране, или у контакту са армадиллима. Инкубација болести обично траје пет до седам година, али било је случајева када је инкубација трајала и дуже од четрдесет година, тако да је инкубациони период Хансенове болести дужи него код било које друге бактеријске болести.¹⁰ Развој болести у организму зависи од имунског одговора домаћина, па се она дели на лепроматозну и туберкулоидну лепру. Последица интензивног размножавања бацила, количина бацила у организму постаје велика и настаје лепроматозна лепра. Уколико дође до ефикасног ћелијског одговора, настаје туберкулоидна лепра.¹¹ Оболели од лепре бивали су осуђени на отуђеност и удаљавање од својих заједница, као резултат згражавања на манифестације болести.¹²

Лепра, тј. губа, била је позната људима још у XVI веку п.н.е. у Старом Египту. Болест је прешла у Јудеју током Изласка Јевреја из Египта.¹³ Даље се ширила трговачким путевима, највероватније на тај начин дошавши до великог грчког лекара Хипократа са Коса.¹⁴ Херодот наводи да су Персијанци забрањивали губавима да улазе у градове.¹⁵ У Западну Европу лепра је дошла посредством римских легија, а прво бележење болести се подудара са годином повратка Помпејевих легионара из Мале Азије, 62. г.п.н.е. Староримски писац

⁹ О стању Хансенове болести у модерном добу в. Koichi Suzuki et al. "Current status of leprosy: Epidemiology, basic science and clinical perspectives", *The Journal of Dermatology* 39/2 (2012): 121–129.

¹⁰ Исто, стр. 208.

¹¹ Исто, стр. 208.

¹² Savona–Ventura, *The Hospitaller Order of Saint Lazarus*, 7.

¹³ Уп. Тас. *Hist.* 5.4; Jos. *AJ* 3.261.

¹⁴ Hippocr. *Aph.* 2.26; Savona–Ventura, *The Hospitaller Order of Saint Lazarus*, 6.

¹⁵ Hdt. 1.138.

Аул Корнелије Целз је у свом делу *О медицини* описао појавни облик болести и како је лечити.¹⁶

Болест се спомиње у Старом и Новом завету као Божја казна за грехе. У деловима Старог Завета чак и постоје детаљни описи како препознати да ли су промене на кожи заразне или нису. Поред тога и прописује се како треба поступати са оболелима, наводећи да морају бити искључени из заједнице, као и какву одећу морају да носе да би се разликовали од незаражених.¹⁷

Мишљење према губавима није се променило у Средњем веку. Многи ходочасници који су одлазили у Јерусалим долазили су у контакт са лепром, и, с повратком на запад ширили своје искуство о тој болести. Временом настају и први лепрозаријуми, како на истоку, тако и на западу.¹⁸

Историјат реда

Почеци Лазаревог реда недовољно су познати, те треба поставити питање идентитета Светог Лазара по коме ред носи име. Библија наводи више људи са тим именом, али двојица су највероватнији кандидати.¹⁹ Први је просјак Лазар, човек остракован из друштва, измученог тела, пуног рана, који живи у сиротињи. Његова страдања на крају су га одвела у Царство небеско. Традиционално, та његова страдања и болест тумаче се као лепра.²⁰ Други Лазар је брат Марте и Марије из Витаније, којег је Христ васкрсао из мртвих, за кога се традиционално узима да је умро од лепре.²¹ Представе на печату средњовековног лепрозаријума осликавају дихотомну слику. Наиме са једне

¹⁶ Cels. *De Med.* 5.26.16, уп. Strab. 8.3.19.

¹⁷ Уп. 2. *Дневника* 26:20-23, 2. *Царевима* 5:1, 27; *Јеванђеље по Матеју* 8:2-3, 10:8; *Јеванђеље по Марку* 1:40-42; *Јеванђеље по Луки* 5:12-13, 17:12-17; Savona–Ventura, *The Hospitaller Order of Saint Lazarus*, 8.

¹⁸ Timothy S. Miller and Rachel Smith-Savage, “Medieval leprosy reconsidered”, *International Social Science Review* 81/1–2 (2006): 16-28; Savona–Ventura, *The Hospitaller Order of Saint Lazarus*, 8.

¹⁹ David Marcombe, *Leper Knights, The Order of St Lazarus of Jerusalem in England, c. 1150–1544*, (Woodbridge: Boydell Press, 2004), 3.

²⁰ *Јеванђеље по Луки*, 16:19–31; уп. Marcombe, *Leper Knights*, 4.

²¹ *Јеванђеље по Јовану*, 11:1–44.

стране печата налази се представа свештеника са жезлом и натпис *Свети Лазар Јерусалимски*, док се са друге стране може видети представа лепрозног човека са клепеталом и натпис *Печат лепрозних*. Ове две представе могу да се протумаче као прикази и просјака Лазара и Лазара из Витаније, али и као прикази двојке природе братства Светог Лазара, у коме је било и здраве и лепрозне браће.²² Поред тога, јасно је да је у средњовековним представама, Лазар из Витаније однео превагу као доминантнији светац. Иако традиција узима да је умро од лепре, у Новом Завету нигде не постоји таква напомена. Зато је могуће да је уопште у представи овога свеца дошло до мешања слика са просјаком Лазаром. Тако да није искључено ни да је као светац заштитник реда узет Лазар из Витаније у свом композитном, измењеном облику.²³

По крсташком освајању Јерусалима, 1099. године, нагло се повећао број католичких становника града и ходочасника који су посећивали света места. Промене су задесиле и болнице у Јерусалиму. Болница Светог Јована, коју су основали трговци из Амалфија, постала Болница Светог Јована Крститеља. Са друге стране, ред монаха Светог Василија, којима је био задатак одржавање лепрозаријума и брига о оболелима од лепре, преуређен је у ред Светог Лазара. Оба болничка реда доживела су реорганизацију и преузели су *Правило светог Августина*.²⁴

Ова два недавно реформисана реда имали су заједничког првог поглавара, Великог Мајстора Жерара. Међутим, после његове смрти 1120. године, сваки ред добија засебног главешину. Ректор болнице Светог Јована, Бојант Рожер именован је Великим Мајстором реда Светог Лазара, а титулу Великог Мајстора реда Светог Јована Крститеља понео је Рајмонд од ле Пеја. Бојант Рожер био је Велики мајстор реда од око 1120. до 1130. године. Након

²² Marcombe, *Leper Knights*, 5.

²³ Marcombe, *Leper Knights*, 6.

²⁴ Модерно издање Правила: *The Rule of Saint Augustine*, trans. Raymond Canning, (New York: Image books, 1986); Savona-Ventura, *The Hospitaller Order of Saint Lazarus*, 9.

његове смрти наследило га је неколико слабо познатих великих мајстора, Жан, Бартоломеј и Итије, који су управљали редом до око 1155. године. За Бартоломеја се претпоставља да је био темплар, који је изабрао да напусти храмовнике, како би служио лепрознима. Око године 1155. поглавар реда постао је Хуго од Сент Пола, кога је две године касније на месту Великог Мајстора заменио тадашњи вођа реда хоспиталаца, Рајмонд од Ле Пеја.²⁵ Првобитно, према правилима реда, Велики мајстор морао је бити лепрозан. Ово се променило након неколико пораза које су крсташи претрпели у 13. веку. Године 1253, након катастрофалног страдања витезова Реда код Рамле, папа Иноћентије IV издао је булу, по којој се витезовима Реда који не болују од лепре дозвољава да постану поглавари реда Светог Лазара.²⁶

Године 1187. Свети град освојили су муслимани, а Јерусалимско краљевство морало је да промени престоницу. Нова престоница налазила се на обали Средоземља, у Акри. Првобитни лепрозаријум који је носио име Светог Лазара је уништен, али су браћа успела да изграде нови самостан у новој акранској четврти Монмусар. Карта која је састављена 1245. и 1259. године приказује нову зграду: црквени аспект био је замењен нечим што изгледа као војно утврђење. Штавише, ред је понео назив „витезови Светог Лазара који иду у рат“.²⁷

Као и хоспиталци, инспирисан оснивањем војних одреда темплара, и ред Светог Лазара увео је своје војне одреде.²⁸ Имајући у виду да је потреба за ратницима на латинском Оријенту увек била присутна, није било препоручљиво одбијати услуге витезова оболелих од лепре, нарочито са

²⁵ Исто, стр. 9; Ипак, због непоузданости историјских извора, већи број историчара наводи да је Ред основан око 1130. године, Malcolm Barber, *The Crusader States*, (New Haven–London: Yale University Press, 2012), 264; Wise, Scollins, *Knights of Christ*, 17; Thomas F. Madden, *Crusades, The Illustrated History*, (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2004), 53.

²⁶ Malcolm Barber, “The Order of Saint Lazarus and the Crusades”, *The Catholic Historical Review* 80/3 (1994): 450.

²⁷ Marcombe, *Leper Knights*, 96.

²⁸ Исто, стр. 11.

обзиром на то да је често лепра споро напредовала након дијагнозе.²⁹ *Livre au Roi*, правни документ Јерусалимске краљевине писан око 1198–1205, налаже да сви витезови који имају лепру треба да се прикључе реду Светог Лазара.³⁰ У *Правилу Храма*, правилнику витезова темплара, губавим витезовима је остављена могућност да се придруже реду Св. Лазара. То је постало обавезно од 1260. године. Темпларски ред је покривао све трошкове браће која су из храмовника прешли у лазаревце.³¹ Пошто хоспиталци нису имали овакво правило, претпоставља се да су сматрали да су у стању да се сами брину о својим лепрознима и изолују их од остале браће.³² Ред је у свој састав примио и одређени број здравих витезова, поред тога што је свакако у свом саставу имао лепрозне витезове, који су се борили кад год је за тиме било потребе. Такође, Ред је сигурно наоружавао и одређени број световне браће – сержана, који су припадали нижим сталежима, али били у стању да, упркос лепри, носе оружје по потреби.³³

Војна улога реда повећавала се са притиском које су крсташке државе трпеле у годинама након пада Јерусалима 1187. године. Један од првих

²⁹ Marcombe, *Leper Knights*, 13; Desmond Seward, *The Monks of War, The Military Religious Orders*, (London: Penguin Books, 1995), стр. 41. Најбољи пример губавог ратника је јерусалимски краљ Балдуин IV (1174–1185), који је, иако под нападом тешке болести, читаву своју владавину провео у седлу успешно бранећи своју краљевину од Саладинових напада, в. Грусе, *Крсташка епопеја*, 226–227.

³⁰ Модерно издање: *Le Livre au Roi: Introduction, Notes et Édition Critique*, éd. Myriam Greilsammer, Paris: Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, 1995; Marcombe, *Leper Knights*, 10–11.

³¹ Модерно издање: Simonetta Cerrini, "A New Edition of the Latin and French Rule of the Temple", in: *The Military Orders: Welfare and Warfare*, eds. Helen Nicholson et al. (London: Routledge, 1998). Тесне везе са храмовницима, вероватно су успостављене за време Великог мајстора Бартоломеја, а постале су све евидентније у време преласка из Јерусалима у Акру. Када је Луј IX проширио зидине Акре лепрозаријум се нашао унутар нових зидина, које су биле поверене темпларима на чување. Тада су храмовници у својој четврти дали лазаревцима слободан приступ извору воде. Такође и једна кула на зидинама Акре понела је име Лазарева кула, јер су се витезови Лазаревог реда ту сместили. Штавише, током грађанског рата између Ђеновљана и Млечана 1258. године на улицама Акре, који је понео име рат Светог Саве, по истоименој цркви око које су се сукобили, Мајстор темплара Томас Берар склонио се у кулу Светог Лазара. Разлог за то било је што се његово упориште нашло у унакрсној ватри између зараћених страна, в. Savona–Ventura, *The Hospitaller Order of Saint Lazarus*, 11.

³² Marcombe, *Leper Knights*, 11.

³³ Savona–Ventura, *The Hospitaller Order of Saint Lazarus*, 11

показатеља да је ред Светог Лазара почео да узима више учешћа у одбрани Свете земље је и апел папе Гргура IX из 1234. године. Папа је тражио да се Реду отпишу дугови на које су се обавезали како би бранили Свету Земљу, поред тога и позвао на издашније добротинство према Реду.³⁴ У складу са повећањем војне улоге реда, као и због њихове тесне везе са темпларима, лазаревци су учествовали у бици код Ла Форбија 1244. године против хорезмијских Турака. Та битка остала је упамћена као највећи пораз крсташких снага, још од битке код Хатина, а највеће жртве претрпели су монашко-витешки редови.³⁵ Сви чланови реда Светог Лазара су том приликом погинули. Након тога у крсташком рату Луја IX Светог, 1248–1254 године, лазаревци су били са крсташком војском и поново пострадали у поразу код Мансуре 1250. године, када је и Свети Луј заробљен.³⁶

Наредно велико страдање витезова Светог Лазара, код Рамле, навело је папу Иноћентија IV да 1253. године објави булу, којом је дозволио да се избор великог мајстора реда прошири и на витезове који су били здрави. Наиме, годину дана раније, док је краљ Луј IX опседао град Јафу, Велики мајстор лазареваца самоиницијативно се одлучио на један пљачкашки подухват. Напао је Рамлу без консултација са краљем Лујем. Када је скупио плен своје пљачке и кренуо назад ка остатку војске, из заседе су га напали Сарацени и, како преноси Жан од Жоанвила, од свих људи који су били са њим, само су четворица преживела. Изведен је покушај да се ситуација поправи, па је одред темплара и хоспиталаца, под личном командом Жана од Жоанвила, похрлио на поприште сукоба, али лазаревци су већ страдали, иако је на крају сараценски одред савладан. Жоанвил говори о Великом мајстору лазареваца са дозом прекора, рекавши да вођа реда није имао никакав положај у војсци, додавши да је у

³⁴ Исто, 12, 15.

³⁵ *The Crusades, An Encyclopedia*, ed. Allan V. Murray (Santa Barbara – Denver – Oxford: ABC-CLIO 2006), 449.

³⁶ Marcombe, *Leper Knights*, 13–14.

складу са тиме, радио шта год је хтео.³⁷ Оваква представа Великог мајстора Реда указује на то, да Ред вероватно није сматран редовним делом војске. Тако да су можда витезови Светог Лазара имали улоге помоћних или извиђачких јединица у крсташкој војсци. То има смисла, имајући у виду да су били лепрозни, те се њиховом одвојеношћу од остатка војске избегавало ширење заразе међу редовном војском. Свакако честа страдања довела су до озбиљног мањка људства у Реду, од ког се тешко опорављао, те је то захтевало измену правила реда Светог Лазара о лепрозним Великим мајсторима.³⁸

Последње бележење учешћа лазареваца у борбама на Леванту је и последња велика битка крсташких ратова. У опсади Акре од стране египатског султана 1291. године, лазаревци су бранили један део зидина, који је био близу њихове болнице. За ту последњу одбрану, од укупно седамстотинак витезова, монашко-витешки редови дали су више од половине. Темплара је било 240, хоспиталаца 140, а лазаревци су дали двадесет пет витезова.³⁹ У ноћи између 15. и 16. априла Мајстор темпларског реда покушао је препад на сараценски логор, са циљем да се спале опсадне справе. План није спроведен у дело, зато што су се, у мраку, коњи витезова упетљавали и саплитали о ужад која су држала муслиманске шаторе, те су браниоци Акре морали да се врате унутар зидина.⁴⁰ Овај покушај пробоја извршен је кроз капију Светог Лазара и претпоставља се да су лазаревци учествовали у препаду.⁴¹ До краја априла покушан је још један препад и пробој из града, али су сада сараценске страже о овоме биле обавештене и напад хришћанске коњице био је спремно дочекан.⁴² Током коначног јуриша на град, 14. маја сви припадници реда који су учествовали у

³⁷ Jean de Joinville, Geoffroy de Villehardouin, *Chronicles of the Crusades*, trans. Caroline Smith (London: Penguin Classics, 2009) 335–336.

³⁸ Marcombe, *Leper Knights*, 14.

³⁹ Savona–Ventura, *The Hospitaller Order of Saint Lazarus*, 12.

⁴⁰ Грусе, *Крсташка епопеја*, 406; David Nicolle, Graham Turner, *Acre 1291, Bloody sunset of the Crusader states*, (Oxford–New York: Osprey, 2005), 61.

⁴¹ Marcombe, *Leper Knights*, 15.

⁴² Грусе, *Крсташка епопеја*, 407.

одбрани Акре погинули су током битке. Град је заузет уз стравичне злочине које су освајачи починили. Такође, ово је било још једно велико страдање Реда, које је означило и крај присуства реда у Сирији и Палестини.⁴³

Са благословом папе Иноћентија IV и краља Луја IX Светог (1226–1270), коначно седиште реда 1253. године пребачено је у Боањи у Француској. Поседе у Боањију реду Светог Лазара даровао је, године 1154, краљ Луј VII (1137–1180). Његов пример следили су и краљ Енглеске и немачки цар, тако да је Ред почео да добија и европске поседе, који су финансијски одржавали функционисање Реда и покривали трошкове које је Ред имао на Леванту.⁴⁴

Након пада Акре, Ред се потпуно преселио у Боањи. Вероватно су, по узору на темпларе отворили и једну своју испоставу на Кипру. Године 1297. папа Бонифације VIII давао је индулгенције онима који су донирали новац да се отвори болница Светог Лазара. Вероватно је идеја била да се та болница отвори на Кипру, али за то нема чврстих доказа.⁴⁵ Године 1307. краљ Филип IV Лепо током прогона темплара, узео је ред Светог Лазара под заштиту круне. Разлог за то било је настојање француског краља да се представи не као противник свих крсташких редова, само храмовника, нарочито имајући у виду тесну везу између лазареваца и храмовника. Вешти краљ је у овом чину видео начин да увећа свој углед, јер је настављао традицију својих претходника Луја VII и Светог Луја. Скромни поседи лазареваца у Француској му, вероватно, нису били довољно примамљиви.⁴⁶ У складу са ситуацијом прогона темплара, 1318. године папа Јован XXII ослободио је Ред јурисдикције локалних црквених власти и тако их учинио директно потчињеним Папској столици.⁴⁷ Папа Иноћентије VIII покушао је 1489. године да интегрише ред Светог Лазара у ред витезова болнице Светог Јована, у нади да се сви напори усмере ка будућој крсташкој

⁴³ Marcombe, *Leper Knights*, 15.

⁴⁴ Исто, 10.

⁴⁵ Исто, 20.

⁴⁶ Исто, 21.

⁴⁷ Savona–Ventura, *The Hospitaller Order of Saint Lazarus*, 14.

војни. Припадници француског огранка Реда из Боањија, одбили су да прихвате ову одлуку и наставили су да функционишу као самостални ред. Поновно папско признање постојања Реда десило се за понтификата папе Пија IV, 1564. године. Тада је Боањи поново признат као седиште Реда, „овде и преко мора“, а витезови Реда узели су мото *ATAVIS ET ARMIS – Прецима и оружјем*.⁴⁸

Ред Светог Лазара наставио је своје постојање и након средњег века и потискивања лепре из Европе. Наставили су и своју ратничку функцију, па је ескадра ратних бродова Реда учествовала у бици код Лепанта 1571. године против Османског царства. У Француској револуцији, Ред је забрањен и угашен у Француској, али је у осталим земљама наставио своје постојање. До данас ред Светог Лазара има своје одељке и у Канади и у САД-у. Функционисање Реда данас се своди на хуманитарну фондацију, која се бави промоцијом проблема који Хансенова болест представља, као и слање помоћи у пределе у којима и даље постоји лепра. Највећа подручја у којима и даље није сузбијена ова опасна болест су земље у унутрашњости латиноамеричког и афричког континента. Од 1954. године до данас последњи дан у месецу јануару обележава се као Светски дан оболелих од лепре.⁴⁹

Ред Св. Лазара и њихову болницу издржавале све класе у Јерусалимском краљевству. Краљ Фулк (1131–1143), његова жена краљица Мелисанда и њихов син Балдуин III обезбедили су прве дарове.⁵⁰ Нови краљ Јерусалима Амалрик I који је владао у периоду 1162–1173. године био је посебно издашан добротвор. Разлог тој издашности можда лежи у томе што је његов син боловао од ове тешке болести. Године 1164. обећао је болници по једног роба од сваких десет муслиманских заробљеника, а током наредне деценије давао је део царина и путарина прикупљених од ходочасника. Врло је занимљиво да сам лепрозни

⁴⁸ Исто, 14.

⁴⁹ <https://www.st-lazarus.net/en/> (приступљено 12.9.2021.); <https://www.stlazarus.ca/main.php> (приступљено 12.9.2021.)

⁵⁰ Barber, *The Order of Saint Lazarus ad the Crusades*, 440.

краљ, Балдуин IV, није обраћао превише пажње на овај ред. Помоћ је стизала и од великаша, а највећи дародавци су били грофови Триполија и господари Бејрута и Цезареје. Већ 1150. године, болница је могла потрошити значајну суму новца на куповину винограда у близини Витлејема. До 1187. имала је „скромну економску базу“ која се састојала од земље, десетине, кирије и привилегија, па чак и након пресељења у Акру 1191. године, свежи поклони су наставили да стижу до 1266. године.⁵¹

Доброчинитељи су милостињу давали у првом реду из бригае за здравље и спасење својих душа, али и зато што су, с обзиром на распрострањеност лепре у Светој земљи, знали да би и они сами могли доћи у болницу. Многи познати великаши имали су личне везе са редом који је надилазио пуне дарове у материјалном. Рајмонд, господар Триполија био је почасни члан. Валтер, господар Бејрута, размишљао је о уласку у ред. Јустас, брат Хуга, господара Цезареје, напустио је секуларни живот и постао лазаревац, мада није познато да ли због губе или побожности. Два Велика мајстора, који су по дефиницији морали бити лепрозни, Валтер од Новокастра и Рејналд од Флорија, вероватно су били чланови локалне аристократије. У овој заједници култ Светог Лазара био је јако популаран. Лепра је била ендемична болест у Сирији и Палестини. То је довело до тога да латински витезови на Леванту постану далеко свеснији своје подложности болести, него њихови савременици на Западу.⁵²

Војне и болничке активности реда Светог Лазара биле су делимично подржане и привилегијама које је давало папство, а које су постале посебно важне пошто се земљишна задужбина реда у Светој земљи „истопила“ због успеха муслимана после 1187. године. Није јасно када је тачно почело додељивање првих папских привилегија реду али је у својој повељи о потврђивању, датованој 1323. године, бискуп Јерусалима Јован, рекао да су већ

⁵¹ Marcombe, *Lepre Knights*, 10.

⁵² Marcombe, *Lepre Knights*, 10.

двадесет петорица папа допринели њима. Одбројавајући од тадашњег папе, Јована XXII који је столовао у периоду 1316–1334, долазимо до Урбана III чији је понтификат трајао између 1185. и 1187. године као првог дародавца. Ова претпоставка није превише далеко од циља јер је његов понтификат претходио кризи која је довела до Трећег крсташког рата. Из истог документа може се закључити да је у периоду 1227–1285. године додељено највише папске помоћи и привилегија. Може се истакнути да је папа Гргур IX чак понудио је двадесетосмодневну опроштајницу свима онима који су за помоћ реду давали милостињу 1234. године. Иноћентије IV дозволио је мајстору привилегију да поврати браћу која су била екскомуницирана због насилничких дела. Папа Александар IV је обезбедио стодневни опрост и приход од опроштајница 1255. године.⁵³

Папска помоћ ипак свој врхунац достиже за време понтификата Климента IV (1265–1268). У априлу 1265. године, након притужби да световно свештенство не пружа одговарајућу подршку активностима реда, папа је издао темељну булу којом су обухваћене све његове привилегије. У августу исте године објавио је нову булу којом је ставио све куће лепрозних са Запада под своју заштиту и владу. Упркос чињеници да је то био истински покушај помоћи да би побољшао свој финансијски положај, мера Климента IV била је испуњена проблемима јер лазаревци нису имали капацитет да се носе са изненадном и драматичном експанзијом, а епархијски бискупи и покровитељи су у сваком случају били огорчени на њихову новостечену моћ. Не постоји доказ да је папина велика идеја икада имплементирана до краја у стварности. Као пример можемо навести проблеме на које је Карло Анжујски наишао када је покушао да папску вољу наметне у краљевини Сицилији између 1268. и 1272. године. Не само да је предложио да се сви губавци затворе у лепрозаријуме који су припадали Реду, већ и да њихова имовина буде предата Реду на слободно

⁵³ Исто, 15.

коришћење. Овај предлог су породице губавих оштро одбиле. Иницијатива Климента IV била је последњи покушај папства да мобилише широку подршку за ред, а његов веома ограничен успех указује да су до тада преовладали негативни ставови о лазаревцима и ономе за шта су се заузимали.⁵⁴

Лепрозаријуми

Опште о болницама и лепрозаријумима

Већина институција увезених из западне Европе је у Јерусалиму еволуирала на јединствен начин тако да болнице нису биле изузетак. Јерусалимска болница имала је боравишта за болесне сиромаше, али и привремено место за негу пролазника, ходочасника, што није било уобичајено у већини западних болница, које су обично биле намењене само за смештај и бригу о болесницима из локалне заједнице.⁵⁵

Међутим, нису сви болесни примани у ову заједничку болницу. Они који би добили лепру, најстрашнију неизлечиву болест епохе, нису одлазили у болнице на излечење већ су ушли у лепрозаријум како би били посебно збринути. Њихове физичке тегобе су тамо биле у највећој могућој мери олакшане, али ипак, здравље њихове душе било је оно о чему се највише бринуло. Већина познатих статута који се тичу европских лепрозаријума инсистирала је на томе да пацијенти редовно учествују у молитвама, црквеним службама и покајању, баш као и у верској заједници. Заиста, иако је био могућ и физички третман, чини се да су молитва и стрпљење били једини лекови који су се користили за лечење. Лепра је била третирана више као религиозни него медицински проблем. Међутим повезивањем са арапском културом и

⁵⁴ Исто, 16.

⁵⁵ Исто, 78; в. и Rafael Hyacinthe, "Living for the Dead of Jerusalem': Medical Isolation and Holy Deeds in the leprosarium of Jerusalem during the Crusades", in: *Hospitals and communities, 1100–1960*, eds. Christopher Bonfield et al, (Oxford: Peter Lang, 2013): 75-95.

медицинском науком долази до нових погледа на ову болест и то се може најбоље видети на примеру јерусалимског лепрозаријума.⁵⁶

Документарни извори нам указују на то да је лепрозаријум у Јерусалиму изграђен у првим деценијама дванаестог века, негде у време када су се подизале и друге црквене и болничке установе новоосвојеног Светог града. У почетку је болница описана као „вила за лепрозне“, а затим као „кућа и црква за лепрозне, где су добро чувани“. Међутим, сама реч „болница“ се веома ретко појављује у изворима. Уместо ње, користе се називи попут црква и самостан за немоћне. Болесни од лепре који су становали у тој установи су од стране осталих становника називани лепрозном браћом Јерусалима.⁵⁷ Један летопис, који можемо датирати у 1140. годину бележи начине на који су ходочасници исказивали своју побожност. Ходочасници су посећивали место изолације лепрозних како би их купали, нахранили их хлебом и носили оне који су били непокретни. Неки од њих су се одрицали своје имовине како би се посветили служењу губавих. Може се закључити да је брига о оболелима од лепре била свакодневни догађај у Јерусалиму. Латинска заједница у Светој земљи је на бригу о лепрознима гледала као на врсту есхатолошког искуства.⁵⁸

Лепрозаријум у Јерусалиму налазио се са спољне стране северног зида Светог града.⁵⁹ Тако се налазио на добром месту да привачи пажњу путника. Туда су ходочасници пролазили на путу од Маслинове горе до реке Јордана, за коју је важило да има лековиту воду.⁶⁰ Чак је Гргур из Тура знао за лековитост Јордана, па и тврдио да је познавао човека који се излечио од лепре купајући се

⁵⁶ Marcombe, *Leper Knights*, 82.

⁵⁷ Исто, 84.

⁵⁸ Исто, 86–87.

⁵⁹ Adrian J. Boas, *Archaeology of the Military Orders, A survey of the urban centers, rural settlement and castles of the Military Orders in the Latin East (c. 1120–1291)*, (Routledge: London–New York, 2006), 64–65.

⁶⁰ Adrian J. Boas, *Jerusalem in the Time of the Crusades*, (Routledge: London–New York, 2001), 28.

у Јордану.⁶¹ Ред је наставио да шири своје поседе у Светој земљи, што купујући земљу, што даровима које је добијао. Тако су лазаревци успели да отворе болнице и у Тиберијади, Наблусу, Аскалону и касније у Акри и могуће и у Цезареји.⁶²

Са притиском који су вршили муслимани и сталним смањењем територија које су хришћани контролисали и лазаревци су напуштали болнице. Када су пренели своје седиште из Јерусалима у Акру, поново је лепрозаријум отворен на северозападном делу зидина, са спољне стране.⁶³ Болница се наша унутар зидина града око 1250. године, када је Свети Луј проширио зидине Акре и предграђе Монмусар укључио у састав опасаног града.⁶⁴ Лепрозаријум у Акри остао је активан све до пада тог утврђења 1291. године.⁶⁵

Лепрозаријум је био подељен на два дела, један за болесне, други за здраве. Следио се строг распоред, заснован на молитви и јелу. Било какво кршење правила доносило је строге казне. Лепрозаријум је имао око хиљаду кревета. Иако је то било пола капацитета болнице Светог Јована, савременици су јако ценили болницу Светог Лазара. Сматрали су да испуњава улогу гостопримљиве болнице, дивили су се снази вере и молитве која се тамо говорила, као и обуздавању тако страшне и заразне болести као што је Хансенова болест.⁶⁶ Као што је већ споменуто, Ред, самим тим и лепрозаријум, издржавали су се поклонима богатих ходочаника, као даровима краљева и племства. Такође, лепрозни су за улазак у институцију у Светом граду морали да положе и три завета: чедности, сиромаштва и послушности.⁶⁷

⁶¹ Greg. 2.31, 6.6, 8.33; Barber, "The Order of Saint Lazarus and the Crusades", 442

⁶² Savona–Ventura, *The Hospitaller Order of Saint Lazarus*, 10.

⁶³ Boas, *Archaeology of the Military Orders*, 66

⁶⁴ Marcombe, *Leprosy Knights*, 11.

⁶⁵ Исто, стр 11.

⁶⁶ Исто, 10.

⁶⁷ Исто, стр. 89.

У јерусалимском лепрозаријуму мушкарци и жене били су одвојени у две засебне зграде, где су живели као верска заједница. Болесни је требало да живе заједно и да заједно једу у тишини, у трпезарији као монашко братство. У случајевима непослушног понашања, беса или насиља, казна је подразумевала пост који је трајао четрдесет дана. Та казна била је пет пута дужа у односу на друга места. Живот у лепрозаријуму такође је био усредсређен на литургијске активности које се одвијају у цркви. Од њих се очекивало да свакодневно присуствују на седам литургијских служби. Молитве је требало да буду једина преокупација болесних. Сваки дан морали су да изговоре не мање од деведесет молитви *Оче наш*. Онима који су били сувише болесни за кретање, капелан је морао у процесiji да дође до спаваонице, како би се сва браћа могла заједно молити. Током ових служби, леприозни би сваку молитву понављали тачно три пута. Прво понављање за себе, друго би било за добротинитеље установе лепрозаријума, а треће за преминуле чланове братства. Другим речима, верски живот заједнице није ишао у корист само спољном свету и добротинитељима, већ је ишао у корист и самих болесника, као и покојника који су сахрањени у близини о чему ће бити речи. Заиста, чини се да у Јерусалиму главна брига није нужно била изолација оболелих, већ њихово заједничко учешће у молитви. Статути јасно прописују да су лепрозни, као део верских представника Светог града, имали улогу и унутар заједнице.⁶⁸

Већ је било говора о томе како су ходочасници навикли да посећују лепрозаријум у Јерусалиму како би се бринули о болеснима као чин преданости и доказ своје вере према Богу. Поред ходочасника треба скренути пажњу на здраву „браћу лепрозне“, која су такође имала виталну улогу у бризи о болесницима. Док се у статутима западних манастира помињу само болесни мушкарци или жене, у Јерусалиму су постојала строга правила која су предвиђала обавезе здравих људи, који су долазили да живе у лепрозаријуму.

⁶⁸ Исто, 90–91.

Морали су да положе монашке завете, да носе ланену тканину и огртач и да се укључе у живот тишине, молитве и помоћи. Поред истих литургијских обавеза као и губавци, они су немоћнима морали да помогну да обављају животне функције. Морали су да их хране у трпезарији, да им помогну да се обуку у спаваоници и да помогну болеснима да дођу до цркве, оне у поодмаклој фази су носили на леђима. Баш као и од ходочасника, од здраве сабраће се очекивало да ритуално понове Христове подвиге из Светог писма. На Велики четвртак морали су да оперу ноге и руке свим болесницима, баш као што је Исус учинио за апостоле. Укратко, ако су се лепрозни обавезали на живот тишине, стрпљења и покорне, онда су се здрава браћа усредредила на саосећање и понизност. У сваком случају, сви болесни и здрави су се посветили духовном задатку предузимања добротворних радњи, које је тада прогласила црква.⁶⁹

Када би губавац умро у западним лепрозаријумима, требало га је сахранити на гробљу институције, а затим оставити да труне у заборава без сећања заједнице. У Јерусалиму су га чували у сећању кроз литургију. Заиста, чини се да је смрт била догађај од највеће важности у лепрозаријуму Јерусалима. У таквим приликама, поред обележавања годишњица смрти, изговаране су молитве и служба за мртве. Надаље, такви се ритуали нису састојали од само неколико молитви. Сви чланови братства, било да су болесни или здрави морали су у таквим приликама изговорити најмање 1350 молитви *Оче наш*. Штавише, са њиховим именима уписаним у црквени календар, сваки члан је био уверен да ће се живи након његове смрти молити за његово сећање и опрост грехова. На крају, али не и најмање важно, губавци су на светом гробљу сачињавали део братства који је понео назив „Јерусалимски мртви“.⁷⁰

Као што је показано, лепрозаријум Јерусалима као добротворна установа отишао је много даље него што је то уобичајено. Овде су болесни живели

⁶⁹ Исто, 91–92.

⁷⁰ Исто, 93.

повученим животом заснованим на веровању у искупљење, кроз стрпљење, молитву и подвиг. Јерусалимски лепрозаријум је био јединствен и различит од истих установа у западној Европи. Локација лепрозаријума у непосредној близини Христовог гроба, била је кључна за његову мисију.⁷¹

Закључак

Ред Св. Лазара био је по много чему јединствен у крсташким државама на истоку. Свакако њихова највећа разлика у односу на друге монашко-витешке редове била је њихова болест – губа тј. лепра. Упркос болести лепрозни витезови су излазили на бојиште и сучељавали се са муслиманима. Како изгледа, лазаревци су били подршка другим четама и чинили су извидницу. С обзиром да су патили од опасне болести, њихова одвојеност од остале крсташке војске била је разумљива. Са друге стране, упитно је колико су лазаревци били ефикасни као војна формација. Забележено је да су припадници Реда пострадали у неколико битака, од којих је страдање код Рамле можда било и најтеже.

Слично хоспиталцима, лазаревци су имали своју болницу, тачније лепрозаријум. Лепрозаријум је био једно од централних места Реда када нису учествовали у сукобима. Први лепрозаријум био је основан у Јерусалиму, а касније су их лазаревци оснивали и у другим градовима Јерусалимске краљевине. Јерусалимски лепрозаријум био је различит од сличних установа у западној Европи по томе што је у њему оболелима придавана већа пажња и што су владала строжа правила.

Судбина реда била је неизоставно повезана са Јерусалимском краљевином и другим редовима. Лазаревци су имали блиске везе са хоспиталцима и са темпларима. Такође, економски су зависили од јерусалимског краља, других католичких великаша и ходочасника. Како је

⁷¹ Исто, 94–95.

Јерусалимска краљевина слабила и повлачила се, тако је слабио и Ред Св. Лазара. После пада Јерусалима 1187. године пренели су седиште у Акру, у чијој последњој одбрани су учествовали 1291. године. После тог датума, седиште реда пребачено је у Боањи у Француској.

Библиографија:

Библија: Стари и Нови завет. Превео Лујо Бакотић. Нови Сад: Добра вест, Будућност, 1992.

Cels. *De Med.* = Celsus. *On Medicine, Volume II: Books 5-6.* Translated by W. G. Spencer. Loeb Classical Library 304. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1938.

Cerrini, Simonetta. "A New Edition of the Latin and French Rule of the Temple". In: *The Military Orders: Welfare and Warfare.* Edited by Helen Nicholson, Malcolm Barber, Peter Edbury, Anthony Luttrell, Jonathan Phillips, Jonathan Riley-Smith. London: Routledge, 1998.

Greg. = Gregory of Tours. *The History of the Franks.* Edited & translated by Lewis Thorpe. Baltimore: Penguin, 1974.

Hdt. = Херодотова *Историја* 1–2. Превео Милан Арсенић. Београд: Дерета, 2018.

Hippocr. *Aph.* = Hippocrates of Cos. *Aphorisms. The Genuine Works of Hippocrates.* Translated by Charles Darwin Adams. New York, Dover, 1868.

Jean de Joinville, Geoffroy de Villehardouin, *Chronicles of the Crusades,* translated by Caroline Smith, London: Penguin Classics, 2009.

Jos. *AJ* = Josephus. *Jewish Antiquities, Volume I: Books 1-3.* Translated by H. St. J. Thackeray. Loeb Classical Library 242. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1930.

Le Livre au Roi: Introduction, Notes et Édition Critique. Édité par Myriam Greilsammer. Paris: Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, 1995.

St. Bernard of Clairvaux. *In Praise of the New Knighthood.* Translated by M. Conrad Greenia. Collegeville, MN: Liturgical Press, 2000.

Strab. = Strabo. *The Geography of Strabo.* Edited by H. L. Jones. Cambridge, Mass.: Harvard University Press; London: William Heinemann, Ltd. 1924.

Tac. *Hist.* = Tacitus. *Histories: Books 4-5. Annals: Books 1-3.* Translated by Clifford H. Moore, John Jackson. Loeb Classical Library 249. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1931.

The Rule of Saint Augustine. Translated by Raymond Canning. New York: Image Books, 1986.

Лазар Турањанин, *Монашко-витешки ред Св. Лазара од оснивања до 1291. године*

Гресе, Рене. *Крсташка епонеја*. Сремски Карловци–Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2004.

Пеинтер, Сидни. *Историја средњег века (284-1500)*. Београд: Слио-Глас српски, 1997.

Ферлуга, Јадран. *Крсташки походи*. Београд: Завод за издавање уџбеника Социјалистичке Републике Србије, 1966.

Barber, Malcolm. *The Crusader States*. New Haven–London: Yale University Press, 2012.

Barber, Malcolm. "The Order of Saint Lazarus and the Crusades". *The Catholic Historical Review*, 80/3 (1994): 439–456.

Barber, Malcolm, Keith Bate. *The Templars: selected sources*. Manchester: Manchester University Press, 2007.

Boas, Adrian J. *Archaeology of the Military Orders, A survey of the urban centers, rural settlement and castles of the Military Orders in the Latin East (c. 1120 –1291)*. London-New York: Routledge, 2006.

Boas, Adrian J. *Jerusalem in the Time of the Crusades*. London–New York: Routledge, 2001.

Chevedden, Paul E. "The Islamic View and the Christian View of the Crusades: A New Synthesis". *History* 93 (2008): 181-200.

Frankopan, Piter. *Provi krstaški rat: zov Istoka*. Prevod Nenad Dropulić. Београд: Laguna, 2020.

Housley, Norman. *Contesting the Crusades*. Malden MA: Oxford, Carlton: Blackwell Publishing, 2006.

Hyacinthe, Rafael. "Living for the Dead of Jerusalem': Medical Isolation and Holy Deeds in the leprosarium of Jerusalem during the Crusades". In: *Hospitals and communities, 1100–1960*. Edited by Christopher Bonfield, Jonathan Reinartz, Teresa Huguet–Termes. 75-95. Oxford: Peter Lang, 2013.

"Infekcije kože, mekih tkiva i mišića". U: *Infektivne bolesti, Udžbenik za studente medicine*. Urednica Eleonora Gvozdenović. Београд: Medicinski fakultet, 2004.

Jaspert, Nikolas. *The Crusades*. New York: Routledge, 2006.

Kostick, Conor. *The Social Structure of the First Crusade*. Leiden/Boston: Brill, 2008.

Literature of the Crusades. Edited by Simon Thomas Parsons, Linda M. Paterson. Rochester, NY: Boydell & Brewer, 2018.

Madden, Thomas F. *Crusades, The Illustrated History*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2004.

Maluf, Amin. *Krstaški ratovi u očima Arapa*. Prevod Vesna Cakeljić. Београд: Laguna, 2006.

Marcombe, David. *Leper Knights, The Order of St Lazarus of Jerusalem in England, c. 1150–1544*. Woodbridge: Boydell Press, 2003.

- Mayer, Hans Eberhard. *The Crusades*. Oxford: Oxford University Press, 1996.
- Miller, Timothy S, Rachel Smith-Savage. "Medieval leprosy reconsidered". *International Social Science Review* 81/1–2 (2006): 16-28.
- Nicolle, David, Graham Turner. *Acre 1291, Bloody sunset of the Crusader states*. Oxford – New York: Osprey, 2005.
- Nicholson, Helen J. *The Knights Hospitaller*. Woodbridge: Boydell Press, 2001.
- Riley-Smith, Jonathan. *Hospitallers: The History of the Order of St John*. Hambledon: Hambledon Press, 1999.
- Savona–Ventura, Charles. *The Hospitaller Order of Saint Lazarus*. Malta: Association for the Study of Maltese Medical History, 2005.
- Seward, Desmond. *The Monks of War, The Military Religious Orders*. London: Penguin Books, 1995.
- Suzuki, Koichi, Takeshi Akama, Akira Kawashima, Aya Yoshihara, Rie R. Yotsu, Norihisa Ishii. "Current status of leprosy: Epidemiology, basic science and clinical perspectives". *The Journal of Dermatology* 39/2 (2012): 121–129.
- The Crusades, An Encyclopedia*. Edited by Allan V. Murray. Santa Barbara–Denver– Oxford: ABC-CLIO, 2006.
- The Oxford History of the Crusades*. Edited by Jonathan Riley-Smith. New York: Oxford University Press, 1999.
- Upton-Ward, Judith Mary. *The Rule of the Templars: The French Text of the Rule of the Order of the Knights Templar*. Ipswich: Boydell Press, 1992.
- Wise, Terence, Richard Scollins. *Knights of Christ*. London: Boydell Press, 1992.

<https://www.cdc.gov/leprosy/symptoms/index.html> (приступљено 20. 2. 2022).

<https://www.st-lazarus.net/en/> (приступљено 12.9.2021.).

<https://www.stlazarus.ca/main.php> (приступљено 12.9.2021.)

Lazar Turanjanin

Independent researcher

Belgrade, Serbia

laxon94@gmail.com

Military-religious order of St. Lazarus from foundation until 1291

This article deals with the military-religious Order of St. Lazarus from its foundation until the fall of the last crusader stronghold in the Holy Land, Acre, under the Muslims in 1291. The Order of St. Lazarus came to be at approximately the same time as the Order of St. John, and until 1120 both orders had the same Grand Master. What characterized the knights of St. Lazarus' was their care for the people with leprosy, and they established several leprosariums in the Holy Land. Like other military-religious orders, the Lazarians also had their military troops, but they consisted of leper knights, another characteristic of that Order. The Order's assets and actions grew both in the Levant and Europe. Saladin's attack on crusader states hit the Lazarians, and they had to close all of their leprosariums in time. In the middle of the 13th century, the Order shifted towards Europe and their new headquarters in Boigny. The Order of Saint Lazarus participated in the last doomed defence of Acre in 1291. The Order still exists today and is focused on charitable work.

Keywords: Crusades, warrior-monks, St. Lazarus, Holy Land, leper, leprosarium